

dzhene nakazom Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 06 lypnya 2017 № 570 (2017) [Regulation on Pre-trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of July 6, 2017 No. 570]. *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, 72, 2212 [in Ukr.].

10. Shekhovtsova, L.I. (2013) Pro posylennya kryminal'noyi vidpovidal'nosti za statevi zlochyny, vchyneni proty nepovnolitnykh [On enhancing criminal responsibility for sexual offenses committed against minors]. *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, 1, 230-234 [in Ukr.].

11. Poyasnyval'na zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy (shchodo vprovadzhennya Yedynoho reyestru osib zasudzhenykh za zlochyny proty statevoyi svobody ta statevoyi nedotorkanosti malolitn'oyi chy malolitn'oho ta posylennya vidpovidal'nosti za zlochyny, vchyneni proty statevoyi svobody ta statevoyi nedotorkanosti malolitn'oyi chy malolitn'oho)» [Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine (concerning the introduction of the Unified Register of Persons Convicted of Sexual and Juvenile Sexual Offenses and Increasing Responsibility for Sexual and Minority Offenses)»]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6207 [in Ukr.].

SUMMARY

Korniienko M.V. Information support of detection, investigation and prevention violent crimes against children. The article deals with one of the important factors of effective activity for ensuring detection, investigation and prevention of violent crimes against children, it is information and technical support. Due to the certain illumination of information support of detection, investigation and prevention of crimes in general and violent crimes against children, in particular, domestic legal science, the focus is on the latest developments in the information field related to the use of various databases, computers and computer technologies.

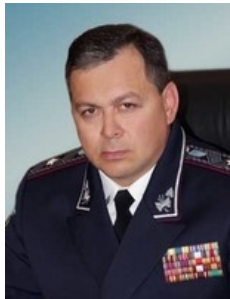
The issues of information support for the detection, investigation and prevention of crimes in general and violent crimes against children in particular are highlighted. The term is interpreted, first of all, as one that encompasses the actions enshrined in the legislation, the purpose of which is informational support of cognitive activity and which have a criminal-procedural or operative-investigative form; secondly, this term refers to the tools used in criminal proceedings to achieve its purpose, carried out in accordance with applicable law.

The efficiency of the means of combating and preventing the commission of sexual crimes against children, which should be introduced in Ukraine, is emphasized. «Chemical castration» as indicated by the analysis of the introduction of the institute of "chemical castration" in foreign countries, both western and eastern. Vidpovidno zvernuto uwagi on neobhidnist of acceptance of the Supreme Radoyu doopratsovanogo Ukraine a draft law «On Introduction of Change log to deyakih for-koniv Ukraine (schodo vprovadzhennya Ćdinogo reestru osib zasudzhenykh for zlochyni proti statevoi Svobody that statevoi nedotorkannosti malolitnoi chy malolitnogo that posilennya vidpovidal'nosti for zlochyni, vchyneni proti sta- the free freedom and the lack of statutory malolitny chy malolitnogo)».

Keywords: *child, incompeten», child abuse, child rights, information security, violence against women, regulatory framework, Ukrainian legislation.*

УДК 343.85

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-3-238-244

Михайлик О. Г. ©

кандидат юридичних наук

(ПрАТ «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»)

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕРПІЛОГО ВІД НАСИЛЬСТВА В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Зазначено, що серед потерпілих від насильства в установах виконання покарань – засуджені (в основному, це злочини проти життя та здоров'я особи, а також деякі види пенітенціарних злочинів, насамперед ст. 392 Кримінального к кодексу України) та пенітенціарний персонал (який був потерпілим переважно від злочинів, передбачених ст. 342, 345, 391 (у формі психічного насильства), 392 Кримінального кодексу України). Порівняльний віктимологічний аналіз жертв насильницьких злочинів серед засуджених та персоналу засвідчив більшу кількість потерпілих першої групи.

Ключові слова: *віктимологічна характеристика, потерпілий, насильство, установа виконання покарань, засуджені, персонал.*

© Михайлик О.Г., 2019

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2113-488X>

Постановка проблеми. Поряд із наданням кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє насильство в УВП, важливим є також і виконання такого наукового завдання, як наведення віктимологічної характеристики потерпілого від насильства в УВП. Це зумовлено тим, що між особистістю жертви та її поведінкою існує нерозривний зв'язок. Установлено, що особистість та її психічні властивості є водночас і передумовою, і наслідком її діяльності. Внутрішній, психічний зміст поведінки, що формується в умовах певної ситуації, особливо значущої для особи, переходить у відносно стійкі властивості особи, а властивості особи, у свою чергу, позначаються на її поведінці [1, с. 37].

У будь-якому випадку в механізмі насильства та в процесі запобігання йому робота з потенційною жертвою є обов'язковим елементом діяльності уповноважених суб'єктів. На цьому аспекті також наголошено і в спеціальних дослідженнях за напрямом пенітенціарної віктимології.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичною базою написання статті стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених: А. В. Абаджяна, Ю. М. Антоняна, М. П. Барабанова, В. С. Батиргарєєвої, А. І. Богатирьова, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, М. Г. Вербенського, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, О. М. Гуміна, І. М. Даньшина, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, Д. О. Зубова, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, В. В. Коваленка, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, П. П. Михайленка, С. С. Мірошніченка, Ю. В. Орла, О. В. Старкова, В. О. Тулякова, Г. А. Туманова, В. Б. Шабанова, В. І. Шакуна, С. А. Шалгунової та інших дослідників.

Метою статті є теоретико-прикладний аналіз та наведення віктимологічної характеристики потерпілого від насильства в установах виконання покарань (УВП). Для досягнення поставленої перед науковою публікацією мети ми використали широкий методологічний інструментарій та репрезентативну емпіричну базу. Саме тому особа потерпілого від насильства в УВП розглядається нами на основі проведеного конкретно-соціологічного дослідження (протягом 2014 – 2018 рр.) за спеціально розробленою анкетною опитування персоналу УВП (750 осіб) та засуджених (1250 осіб) на базі установ усіх 24 областей України (за винятком Автономної Республіки Крим).

Виклад основного матеріалу. Слушним буде зазначити, що в сучасній юридичній і соціологічній літературі досить довгий час йшла дискусія про визначення поняття жертви злочину. Низка авторів, ґрунтуючись на положеннях діючого кримінально-процесуального законодавства і матеріального права, стверджували, що жертвою злочину може бути лише фізична особа, якій злочином спричинена моральна, фізична або майнова шкода (так зване вузьке операціональне визначення жертви) [2, с. 40–42; 3, с. 8; 4, с. 109–114].

У широкому визначенні поняття жертва – це людина, що постраждала від неправомірних дій інших осіб, власного поводження, негативних життєвих обставин або нещасного випадку. При цьому необхідно мати на увазі, що ті самі неправомірні дії, події, нещасні випадки залежно від умов, місця і часу можуть завдати шкоди як окремій людині, так і групі людей відразу, як фізичній, так і юридичній особі [5, с. 18].

Наприклад, вітчизняний дослідник О. Ю. Юрченко вважає, що «потерпілий у кримінологічному розумінні – це людина, якій заподіяно злочином фізичної, моральної або майнової шкоди, незалежно від того, чи визнано її потерпілою в установленому законом порядку і чи оцінює вона себе такою суб'єктивно» [6, с. 140]. Інший український учений професор В. О. Туляков жертвою злочину визнає будь-яку фізичну особу (соціальну спільноту, організацію), якій злочином завдано фізичну, матеріальну або моральну шкоду [7].

Міжнародно-правове поняття жертви злочину закріплено в додатку до прийнятої 29 листопада 1985 р. Генеральною Асамблеєю ООН Декларації «Основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою» і зводиться до такого: жертви – це особи, яким індивідуально або колективно була заподіяна шкода, включаючи тілесні ушкодження або моральну шкоду, емоційні страждання, матеріальну шкоду або суттєве ущемлення їх основних прав у результаті дії або бездіяльності, порушення існуючих законів держави.

Слушною є позиція професора О. М. Джужи, який пропонує окремо виділити кримінальну віктимологію. На його думку, це комплексна міждисциплінарна галузь нау-

ки, що розглядає проблеми жертви з позиції кримінального права, кримінології, кримінального процесу, кримінально-виконавчого права. Кримінальна віктимологія розподіляється на кримінально-правову віктимологію, кримінально-процесуальну, кримінологічну та кримінально-виконавчу [8, с. 134].

Безумовно, кожна з цих підгалузей має свої завдання і особливості при вивченні жертви. Автори курсу кримінології визначають її як вчення про жертву злочину, її кримінальні віктимологічні характеристики, ознаки, якості і властивості та систему віктимологічних детермінант і механізмів віктимної поведінки жертви на підставі кримінологічного аналізу особистісних якостей потерпілого, причин та умов їх формування, процесу віктимізації і накопичення віктимологічного потенціалу, а також розроблення заходів віктимологічної профілактики [9, с. 125].

Як зазначає О. Г. Колб, жертвою злочину в УВП може бути будь-який засуджений і тільки через те, що в умовах ізоляції він не має тієї свободи вибору свого оточення, заходів захисту чи способів уникнення небезпеки, які можуть використати різноманітні особи на волі. Надзвичайна неоднорідність такого об'єкта дослідження створює у зв'язку з цим серйозні труднощі для віктимологічної класифікації, оскільки існує велика кількість кваліфікаційних ознак, які можуть складати її зміст [10]. Тому в основу класифікації жертв злочинів в УВП О. Г. Колб поклав так званий комплексний підхід, зміст якого склав ступінь віктимності. Останній в найбільш узагальненому вигляді відображає: віктимну деформацію особи; професійну віктимність; вікову віктимність; віктимну патологію [11, с. 59].

Інший пенітенціарний кримінолог І. М. Копотун наводить авторський і більш розширений, порівняно з вищенаведеним, підхід до пенітенціарної віктимізації з урахуванням дуалізму суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (з одного боку – суб'єктів виконання покарання – пенітенціарний персонал, з іншого – суб'єктів відбування покарання – засуджені).

Так, поіменованій учений зазначає, що у виправних колоніях як злочинці, так і їх жертви належать або до числа засуджених, або працівників зазначених установ, що зумовлює специфіку їх взаємовідносин, засновану на низці чинників. По-перше, засуджені можуть вчинити злочин тільки щодо собі подібних осіб (злочинців) або представників адміністрації, яким цілком підпорядковані у своїй поведінці (виняток становлять випадки вчинення злочинів у колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання щодо осіб, які не належать до персоналу кримінально-виконавчої служби). Відповідно, коло потерпілих також обмежено зазначеними особами. По-друге, злочинці та потерпілі, як правило, знають один одного до вчинення злочину, оскільки перебувають у специфічній закритій для сторонніх установі. По-третє, злочини засуджених у виправних колоніях є, по суті справи, повторенням їх попередньої злочинної поведінки, у результаті якої зазначені особи відбувають покарання. По-четверте, як свідчить статистика, пенітенціарна злочинність характеризується більшим ступенем агресії порівняно зі злочинністю на волі. По-п'яте, особи злочинця і жертви володіють додатковими властивостями та ознаками, які не трапляються за межами колоній, а деякі характеристики особистості в місцях позбавлення волі втрачають своє початкове значення або їх вплив суттєво слабшає [12, с. 247].

Досліджуючи віктимологічну характеристику потерпілого від насильства в УВП, доречно звернути увагу, що в механізмі злочинної поведінки як вітчизняні [13, с. 313], так і зарубіжні [14, с. 126; 15, с. 44] кримінологи виділяють систему взаємодії «злочинець – жертва злочину» крізь призму конкретної ситуації, що складається, в тому числі у процесі відбування покарання в УВП.

Зважаючи на роль конкретної життєвої ситуації (конфліктної криміногенної) в системі детермінації пенітенціарного насильства, важливим постає питання про «роль» жертви злочину в цій системі. Так, якщо віктимність становить категорію статичну, то різні соціально-рольові й поведінкові аспекти жертви, видозміна цих моментів впливають на процес перетворення особи на потенційного потерпілого – тобто зумовлюють процес віктимізації. Це особливо важливо при виробленні адміністрацією УВП заходів щодо ранньої віктимологічної профілактики насильства в середовищі засуджених (насамперед уміле використання оперативної інформації про можливість вчинення розправи над засудженим унаслідок своєчасної несплати ним боргу, наявності інформації про можливість вчинення щодо особи сексуального насильства через зміну соціальної ролі у системі стратифікації засуджених тощо). Ефективна діяльність за вказаним напрямом

має і відповідні правові підстави, зокрема це алгоритм дій адміністрації УВП щодо забезпечення особистої безпеки засуджених у порядку, передбаченому ст. 10 КВК України, із тією лише відмінністю, що в окреслених вище випадках застосування заходів віктимологічної профілактики адміністрація не має чекати звернення до неї засудженого, як це впливає з положень ч. 1 зазначеної статті.

Тому під час дослідження нами було з'ясовано, що дуже часто в системі раптово виникаючих конфліктних ситуацій лише випадок вирішує, хто виявиться на місці насильницького пенітенціарного злочинця або його жертви. І це логічно, адже в умовах пенітенціарного середовища кожен засуджений до позбавлення волі (особливо неодноразово судимий) чітко усвідомлює, що він є заручником свого становища, і якщо в конфліктній ситуації не застосує насильство, то обов'язково стане його жертвою з боку інших засуджених, оскільки конфлікт не може вирішитися сам собою.

Доречно з цього приводу зазначити, що під час дослідження нами були отримані цікаві дані про можливість звернення засуджених до адміністрації УВП для вирішення конфліктів, що виникають в їхньому середовищі.

Так, відповідаючи на поставлене нами під час проведення протягом 2014 – 2018 рр. анкетування персоналу УВП (750 осіб) запитання «Наскільки виправданим, на Вашу думку, є втручання адміністрації УВП у вирішення конфліктних ситуацій у середовищі засуджених?», 653 особи (87,1 %) відповіли, що цілком виправдане, у свою чергу, на думку 97 осіб (12,9 %), таке втручання з боку адміністрації не зовсім виправдане.

Натомість дещо відрізняються дані, отримані нами за результатами узагальнення анкетування протягом 2014 – 2018 рр. 1250 засуджених. Зокрема, відповідаючи на аналогічне запитання, 978 осіб (78,2 %) зазначили, що втручання адміністрації УВП у вирішення конфліктних ситуацій у середовищі засуджених – цілком виправдане, 217 осіб (17,4 %) – виправдане, але іноді, і 55 осіб (4,4 %) вказали, що таке втручання з боку адміністрації невиправдане, оскільки вирішення конфліктів у середовищі засуджених – справа самих засуджених.

На нашу думку, підкріплену практичним досвідом роботи у правоохоронних органах України, різниця відповідей, отриманих від персоналу УВП та засуджених до позбавлення волі, пояснюється особливостями мікросередовища засуджених, різними поглядами суб'єктів виконання покарань і суб'єктів відбування покарань на способи (правові, неправові) вирішення конфліктних ситуацій, неформальні правила поведінки (корпоративну культуру), а також таким властивим для УВП явищем, як пенітенціарна субкультура.

Проведене нами дослідження дає підстави стверджувати про схожість більшості ознак у межах кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє насильство в УВП, та віктимологічної характеристики потерпілого від насильства в УВП (тобто це особа молодого віку з вираженими ознаками імпульсивності, зухвалості, неусвідомлення вини у вчиненому злочині, з низьким освітнім рівнем, як правило, порушник установленого порядку відбування покарання). Виняток у цьому відношенні становлять соціально-рольові ознаки потерпілого (наприклад, належність до касти так званих «скривджених», «відвернутих», наявність фактів співпраці з адміністрацією УВП через інститути самодіяльних організацій, конфіденційного співробітництва тощо) та його професійна віктимність (ця ознака стосується пенітенціарного персоналу та особливих категорій його посад, особливо в оперативно-режимних підрозділах).

Варто зазначити, що за даними нашого дослідження, серед потерпілих від насильства в УВП – засуджені (в основному, це злочини проти життя та здоров'я особи, а також деякі види пенітенціарних злочинів, насамперед ст. 392 КК України) та пенітенціарний персонал (який був потерпілим переважно від злочинів, передбачених ст. 342, 345, 391 (у формі психічного насильства, на чому наголошено нами в окремій публікації [16, с. 183]), 392 КК України). Порівняльний віктимологічний аналіз жертв насильницьких злочинів серед засуджених та персоналу засвідчив більшу кількість потерпілих першої групи.

Така відмінність, на нашу думку, пояснюється таким:

- 1) більша соціально-правова й матеріально-технічна захищеність персоналу порівняно із засудженими (зокрема, наявність спеціальних засобів);
- 2) імперативний метод правового регулювання, що дає персоналу більше повноважень у застосуванні примусу по відношенню до засуджених;
- 3) можливість пенітенціарного персоналу безпосередньо притягнути засуджених

до відповідальності, а не навпаки;

4) залежність правового становища (його зміни як у бік поліпшення, так і погіршення) засуджених безпосередньо від персоналу та його дискреційних повноважень (підготовка відповідних характеристик на засуджених, вирішення питання про заохочення, надання інших пільг тощо), що створює додаткові гарантії безпеки персоналу УВП.

Разом із тим анонімне контакт-опитування засуджених до позбавлення волі та персоналу УВП, аналіз моніторингових звітів у межах дії національного превентивного механізму свідчить про той факт, що в дійсності частка засуджених – жертв насильства ще вища, ніж обліковується офіційною статистикою, оскільки злочини щодо них характеризуються більш високим ступенем латентності порівняно зі співробітниками УВП.

Висновки. Отже, за результатами наведення віктимологічної характеристики потерпілого від насильства в УВП доходимо таких узагальнюючих висновків:

– проведене нами дослідження дає підстави стверджувати про схожість більшості ознак у межах кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє насильство в УВП, та віктимологічної характеристики потерпілого від насильства в УВП (тобто це особа молодого віку з вираженими ознаками імпульсивності, зухвалості, неусвідомлення вини у вчиненому злочині, з низьким освітнім рівнем, як правило, порушник установленого порядку відбування покарання). Виняток у цьому відношенні становлять соціально-рольові ознаки потерпілого (наприклад, належність до касти так званих «скривджених», «відвернутих», наявність фактів співпраці з адміністрацією УВП через інститути самодіяльних організацій, конфіденційного співробітництва тощо) та його професійна віктимність (ця ознака стосується пенітенціарного персоналу та особливих категорій його посад, особливо в оперативно-режимних підрозділах);

– за даними проведеного нами дослідження, серед потерпілих від насильства в УВП – засуджені (в основному, це злочини проти життя та здоров'я особи, а також деякі види пенітенціарних злочинів, насамперед ст. 392 КК України) та пенітенціарний персонал (який був потерпілим переважно від злочинів, передбачених ст. 342, 345, 391 (у формі психічного насильства), 392 КК України). Порівняльний віктимологічний характер жертв насильницьких злочинів серед засуджених та персоналу засвідчив більшу кількість потерпілих першої групи. Ця відмінність пояснюється таким: 1) більшою соціально-правовою й матеріально-технічною захищеністю персоналу порівняно із засудженими (зокрема, наявність спеціальних засобів); 2) імперативним методом правового регулювання, що дає персоналу більше повноважень у застосуванні примусу по відношенню до засуджених; 3) можливістю пенітенціарного персоналу безпосередньо притягнути засуджених до відповідальності, а не навпаки; 4) залежністю правового становища (його зміни як у бік поліпшення, так і погіршення) засуджених безпосередньо від персоналу та його дискреційних повноважень (підготовка відповідних характеристик на засуджених, вирішення питання про заохочення, надання інших пільг тощо), що створює додаткові гарантії безпеки персоналу УВП. Разом із тим анонімне контакт-опитування засуджених до позбавлення волі та персоналу УВП, аналіз моніторингових звітів у межах дії національного превентивного механізму свідчить про той факт, що в дійсності частка засуджених – жертв насильства ще вища, ніж обліковується офіційною статистикою, оскільки злочини щодо них характеризуються більш високим ступенем латентності порівняно зі співробітниками УВП.

Бібліографічні посилання

1. Рыбальская В. Я. Виктимность как элемент структуры механизма преступлений несовершеннолетних. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1978. Вып. 29. С. 36–44.
2. Красиков А. Н. Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве / под ред. И. С. Ноя. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1976. 120 с.
3. Ривман Д. В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений: учеб. пособие. Ленинград, 1975. 154 с.
4. Чечель Г. И. Жестокый способ совершения преступлений против личности: Уголовно-правовые и криминологические исследования. Нальчик: Нарт, 1992. 155 с.
5. Полубинский В. И. Виктимологические аспекты профилактики преступлений: учеб. пособие. Москва, 1980. 77 с.
6. Юрченко О. Ю. Некоторые вопросы виктимологического предупреждения преступлений. *Проблемы совершенствования украинского законодательства и повышение эффективности правоприменительной деятельности*. Харьков: НЮАУ, 1997. С. 139–143.
7. Туляков В. А. Виктимология: социальные и криминологические проблемы. Одесса: Юрид. лит., 2000. 336 с.
8. Джува О. М. Виктимология на захисті прав і законних інтересів жертви злочину. *Право України*. 2002. № 2. С. 133–138.

9. Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2 кн. / за заг. ред. О. М. Джузи. Кн.1. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
10. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 513 с.
11. Джуза О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія: Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джузи. Київ: Атіка, 2001. 368 с.
12. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
13. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
14. Антонян Ю. М. Кримінология. Избранные лекции. Москва: Логос, 2004. 448 с.
15. Задорожний В. И. Концептуальные основы виктимологической профилактики преступлений: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2006. 606 с.
16. Михайлик О. Г. Деякі способи насильства під час вчинення засудженим злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 181–184.

Надійшла до редакції 16.09.2019

References

1. Rybal'skaya, V.YA. (1978) Viktimnost' kak element struktury mekhanizma prestupleniy nesovershennoletnikh [Victimism as an element of the structure of the mechanism of juvenile crime]. *Voprosy bor'by s prestupnost'yu*, 29. S. 36-44 [in Russ.].
2. Krasikov, A.N. (1976) Sushchnost' i znachenіye soglasiya poterpevshego v sovetskom ugovonom prave [The essence and significance of the consent of the victim in Soviet criminal law] / pod red. I.S. Noya. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta [in Russ.].
3. Rivman, D.V. (1975) Viktimologicheskiye faktory i profilaktika prestupleniy [Victimological factors and crime prevention]: ucheb. posobiye. Leningrad [in Russ.].
4. Chechel', G.I. (1992) Zhestokiy sposob soversheniya prestupleniy protiv lichnosti: ugovovno-pravovyye i kriminologicheskiye issledovaniya [A cruel way of committing crimes against a person: criminal law and criminological research]. Na'chik: Nart [in Russ.].
5. Polubinskiy, V.I. (1980) Viktimologicheskiye aspekty profilaktiki prestupleniy [Victimological aspects of crime prevention]: ucheb. posobiye. Moskva [in Russ.].
6. Yurchenko, O.YU. (1997) Nekotoryye voprosy viktimologicheskogo preduprezhdeniya prestupleniy. *Problemy sovershenstvovaniya ukrainskogo zakonodatel'stva i povysheniye effektivnosti pravoprimentel'noy deyatel'nosti* [Some questions of victimological crime prevention. Problems of improving Ukrainian legislation and improving the efficiency of law enforcement]. Khar'kov: NYUAU, 139-143 [in Russ.].
7. Tulyakov, V.A. (2000) Viktimologiya: sotsial'nyye i kriminologicheskiye problem [Victimology: social and criminological problems]. Odessa: Yurid. Lit [in Russ.].
8. Dzhuzha, O.M. (2002) Viktimologiya na zakhisti prav i zakonnikh interesiv zhertvi zlochinu [Victimology for the protection of the rights and legitimate interests of the crime victim]. *Pravo Ukraїni*, 2, 133-138 [in Ukr.].
9. Kurs kriminologii: Zagal'na chastina (2001) [Criminology course: Part of the country]: pidruchnik: u 2-kh kn. / za zag. red. O.M. Dzhuzhi. Kn. 1. Kiiv: Yurinkom Inter [in Ukr.].
10. Kolb, O.G. (2007) Ustanova vikonnannya pokaran' yak sub'ekt zapobigannya zlochinam [The institution of punishment as a subject of crime prevention]: dis. ... d-ra yurid. nauk: 12.00.08 [in Ukr.].
11. Dzhuzha, O.M., Moiseev, E.M., Vasilevich, V.V. (2001) Kriminologiya: spetsializovaniy kurs lektsiy zi skhemami (Zagal'na ta Osobliiva chastini) [Criminology: Specialized Lecture Course with Schematics (General and Special Part)]: navch. posib. / za zag. red. O.M. Dzhuzhi. K.: Atika [in Ukr.].
12. Kopotun, I.M. (2013) Zapobigannya zlochinam, shcho prizvodyat' do nadzvichaynikh situatsiy u vipravnikh koloniyakh [Prevention of Emergency Crimes in Corrections]: monografiya. K.: PP «Zoloti vorota» [in Ukr.].

SUMMARY

Mykhailyk O. H. Victimological characteristics of victims of violence in penal institutions.

Along with criminological description of the person who commits violence in the penitentiary institutions, it is also important to carry out such a scientific task as giving a victimological characterization of the victim of the violence in the penitentiary institutions. This article states that among the victims of violence in penal institutions are convicts (mainly crimes against life and health of a person, as well as some types of penitentiary crimes, first of all Article 392 of the Criminal Code of Ukraine) and penitentiary personnel (who were victims mainly from the crimes provided for in Articles 342, 345, 391 (in the form of psychological violence), 392 of the Criminal Code of Ukraine. A comparative victimological analysis of victims of violent crime among convicts and personnel revealed a greater number of victims of the first group.

Such a difference is explained by the following: 1) greater social and legal and logistical security of the personnel compared with the convicted persons (in particular, the presence of special means); 2) an imperative method of legal regulation that gives to the personnel more power to apply coercion to convicts; 3) the ability of penitentiary personnel to bring the prisoners to liability directly and not vice versa;

4) the dependence of the legal status (its changes in the direction of improvement and deterioration) of convicts directly from the personnel and its discretionary powers (preparation of relevant characteristics for the convicts, resolving the issue of promotion, granting other benefits, etc.), which creates additional guarantees for the security of penitentiary personnel.

At the same time, anonymous contact surveys of convicts and penitentiary personnel, analysis of monitoring reports within the framework of the national preventive mechanism shows that in reality the proportion of convicts – victims of violence – is even higher than recorded by official statistics, since crimes against them are characterized by a higher degree of latency compared to penitentiary personnel.

Keywords: *victimological characteristics, victim, violence, penal institution, convicts, personnel.*

УДК 342(1+31):343(31+9.01)

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-3-244-249

Носач А. В. ©

кандидат юридичних наук
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ І ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ – ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ

У межах наукової статті розкрито зміст та сутність понять «державний суверенітет» і «територіальна цілісність». Досліджено проблему, визначення змісту фундаментальних національних інтересів України та співвідношення з ними таких понять, як державний суверенітет і територіальна цілісність України. Наголошено на тому, що посягання на державний суверенітет і територіальну цілісність України як на сферу національних інтересів держави визнаються характерними ознаками злочинності.

Ключові слова: *державний суверенітет, територіальна цілісність, національні інтереси, фундаментальні національні інтереси України, злочини проти державного суверенітету і територіальної цілісності.*

Постановка проблеми. У широкому розумінні слова безпека держави та суспільства являє собою стан захищеності їх життєво важливих інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. При цьому під життєво важливими інтересами слід розуміти сукупність потреб України як держави та суспільства, задоволення яких може надійно забезпечити цивілізовану життєдіяльність та прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави в цілому, які є певною соціальною системою. Безпека, як відомо, є однією із важливих властивостей соціальної системи, а також одночасно гарантією її існування, що виражається в таких системних ознаках як цілісність, відносна самостійність та стійкість. Втрата будь-якої з цих ознак призводить до загибелі системи.

Не позбавлено цих постулатів і питання національної безпеки України. Наголошуючи на проблемі розуміння національної безпеки України, ми завжди пам'ятаємо про те, що це є певний рівень захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. При цьому аналіз та дослідження вищезазначених національних інтересів у сучасних умовах розвитку українського суспільства має неабияку актуальність. Встановлення сенсу цих інтересів дає можливість створити ефективну систему протидії сукупності суспільно небезпечних проявів, що посягають на національну безпеку України.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемою дослідження кримінально-правового аналізу групи злочинів, що посягають на національну безпеку України, в різні часи займалися такі відомі вітчизняні науковці: Г. В. Андрусів, О. Ф. Бантишев, І. В. Діордіца, О. Ю. Звонарьов, Д. С. Зоренко, Я. О. Лантінов, В. А. Ліпкан, П. С. Матишевський, Л. В. Мошняга, М. А. Рубашенко, Є. Д. Скулиш, В. Я. Тацій, О. А. Чуваков, М. І. Хавронюк, О. В. Шамара.

Але всі вони досліджували питання національної безпеки України та національ-